

verhalen van vriend en vijand

JURYRAPPORT VERHALENWEDSTRIJD 'DE VERGETEN OORLOG'

Algemene beschouwing

De jury van de verhalenwedstrijd 'De Vergeten Oorlog' is aangenaam verrast over het aantal inzendingen. Maar liefst 38 verhalen zijn ingediend. Een enkel verhaal, hoe aangrijpend ook, ging niet of te weinig over de Koude Oorlog.

Bij de ingediende verhalen zijn twee lijnen te ontdekken: enerzijds verhalen vanuit het perspectief van een kind, die vaak heel herkenbaar en daardoor aangrijpend zijn; anderzijds verhalen vanuit het perspectief van direct bij de Koude Oorlog betrokkenen, zoals dienstplichtige soldaten. Het ene verhaal speelt zich af op Nederlandse bodem, het ander is gesitueerd op plekken waar de scheiding tussen oost en west zich het hevigst liet voelen: voor en achter het IJzeren Gordijn.

Landelijk

Hoewel het initiatief voor deze wedstrijd vanuit Noord-Brabant komt, wil de jury erop wijzen dat bij de aankondiging niet gevraagd is om verhalen geschreven vanuit een Brabantse context. De reden waarom in Noord-Brabant het initiatief is genomen, is dat in het voormalige mobilisatiecomplex in Wanroij binnenkort een nationaal herinneringspark rond het thema Koude Oorlog wordt ingericht; de verhalen die daarbij horen zijn universeler van aard. De initiatiefnemers willen met deze wedstrijd aandacht vragen voor persoonlijke verhalen van andere momenten van vriend en vijand dan de Eerste of de Tweede Wereldoorlog.

Herkenbaar en meeslepend

De juryleden zijn unaniem van mening dat bijna alle verhalen je terug in de tijd voeren. De herkenbaarheid van de thematiek van een gepolariseerde samenleving, de verborgen angst, de geheimzinnigheid versus massale media-aandacht en het verzet tegen de waanzin van de wapenwedloop in de jaren '80 roepen direct eigen herinneringen en beleving op. Onbewust kleurt de lezer het verhaal dat voorligt in met zijn eigen beelden. Wat dat betreft zijn vrijwel alle schrijvers meer dan geslaagd in de opdracht een evocatief verhaal te schrijven. Dat daarbij het onderscheid tussen fictie en historische werkelijkheid niet altijd even duidelijk is, is een gegeven dat op de koop toe wordt genomen. Overigens moet gezegd dat in een aantal gevallen literair talent hand in hand gaat met aandacht voor de harde feiten uit het verleden.

Impact

In alle verhalen, of die nu de hele periode omvatten dan wel een bepaald moment uit die tijd aanstippen, komt duidelijk naar voren welke impact de Koude Oorlog op mensen heeft gehad. Op mensen die de Eerste en Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt, maar ook op jongeren van de babyboomgeneratie en de kinderen die daarna geboren zijn. Een oorlog zonder wapengekletter, maar wel eentje die grote indruk heeft gemaakt. De verzuilde en nog sterk op de familie en het gezin gerichte samenleving zorgde ervoor dat die angst doorgaans buiten de deur werd gehouden, waardoor misschien pas later de bom barstte toen we massaal gingen protesteren tegen de kernkoppen. Een vreemde tijd, waarin onbezorgdheid binnen de eigen kring en vrees voor een haast abstracte vijand samensmolten. En soms, als bijvoorbeeld vader plotseling werd weggeroepen voor een militaire exercitie of een oefening van de BB, kwam die beangstigende harde werkelijkheid in volle hevigheid de huiskamer binnen.

Mooie balans

In de aangeleverde verhalen is een mooie balans te vinden tussen verhalen die in retrospectief zijn geschreven en verhalen die op de overdracht naar een nieuwe generatie zijn gericht, waarbij vaak grote woorden van dank voor de vrijheid van nu klinken. Soms voeren de verwarring, de aanklacht en het zich verongelijkt voelen de boventoon.

Verhalen die je raken

Amateurs en professionals en alle varianten daartussen in, korte en lange verhalen, verhalen in de ik-vorm geschreven als egodocument en verhalen met meer historische distantie, verhalen die je raken en binnenkomen, verhalen waarin de tegenstelling tussen zwart en wit, de vriend en de vijand, in ieder geval in vele grijstinten wordt genuanceerd. Het is duidelijk: de Koude Oorlog levert een rijke oogst aan warme en persoonlijke verhalen op.

DE GENOMINEERDEN

Uit de ingezonden verhalen heeft de jury na rijp en intensief beraad drie genomineerden gekozen. Daarna zijn de namen van de auteurs bekend gemaakt. Opmerkelijk is dat het in alle drie de gevallen om vrouwelijke auteurs gaat. Verder is opmerkelijk dat alle drie de verhalen zich afspelen op de plek waar de dreiging door de scheiding tussen oost en west misschien wel het meest tastbaar aanwezig was: Berlijn. Dat past goed bij het moment waarop de prijsuitreiking plaatsvindt: 9 november 2014, precies 25 na de val van de Berlijnse Muur.

Het eerste genomineerde verhaal is **'De smaak van de vrijheid' van Jacqueline Weers.**

Het verhaal geeft een sterk beeld van een markant historisch moment in de periode van de Koude Oorlog: het eerste gat in de Berlijnse Muur en de eerste mensen die er door heen kruipen. Deze grote gebeurtenis wordt teruggebracht tot een klein, maar daardoor zeer herkenbaar verhaal van de ontmoeting tussen twee mensen van vlees en bloed. De goed gedocumenteerde beleving van toen zorgt voor een makkelijke inleving nu. Het verhaal heeft een mooie compositorische balans. Het verhaal is rond.

Het tweede genomineerde verhaal is **'Schoolreisje naar Berlijn 1976' van Monique Maas.**

Het verhaal legt een duidelijke relatie tussen de ontwikkelingen in Berlijn en hoe daar in Nederland tegenaan werd gekeken. Je ziet de nieuwsgierigheid van een kind, bijna naïef. Hoe zou het achter het IJzeren Gordijn zijn? Daarmee gaat de persoon tegen de stroom in. Alleen de vaderfiguur heeft enig begrip voor deze interesse. De strijd tussen oost en west op het grote wereldtoneel, die in Berlijn tastbaar en zichtbaar was, woedde ook thuis maar dan meer onder de oppervlakte. Indrukwekkend is het beeld van terugkijken op deze vormende periode in iemands leven, terwijl het nieuwe leven in de armen ligt. Dat zijn momenten die we allemaal kennen. Enige kanttekening is of de hoofdpersoon daadwerkelijk Stasi's heeft ontmoet; zouden dat niet eerder leden van de VoPo, de Volkspolizei, zijn geweest?

Het derde genomineerde verhaal is getiteld **'Klein Berlijn' van Agnes de Boer.**

In dit verhaal zorgt de combinatie van vervreemding en vertrouwdheid voor een haast filmische uitwerking. Een Hollywood-achtige romantiek wordt voorgeschoteld. Hierdoor wordt de lezer meteen meegezogen in het verhaal. Onder deze oppervlakte zien we echter ook diepere lagen: waarom kozen mensen om naar de ene of andere kant van de Muur te gaan, waarbij loyaliteit aan familie een belangrijke overweging was. Fictie en realiteit lopen door elkaar heen, maar dat doet geen afbreuk aan de zeggingskracht van het verhaal. De lezer krijgt de indruk dat het hier om een gepolijst relaas gaat op basis van ruwere persoonlijke notities. Hij blijft achter met vraag: hoe is dit in hemelsnaam afgelopen? Dat open einde maakt het verhaal bijzonder sterk.

DE WINNAAR

De drie genomineerden zijn gewikt en gewogen. De discussie binnen de jury was intens en op het scherp van de snede. Er moest gekozen worden. Uiteindelijk is als winnaar naar voren gekomen:

AGNES DE BOER MET HAAR VERHAAL 'KLEIN BERLIJN'

De prijs bestaat uit een onderscheiding en een diner met een Ad van Liempert, programmamaker van onder meer de televisieserie *Andere Tijden* en kenner van oorlogshistorie.

Zondag 9 november 2014: 25 jaar na het vallen van de Berlijnse Muur

De jury,

Emy Thorissen
Clara Linders
Marius Gosschalk
Theo Cuijpers
Willem-Jan Joachems
Paul C. van Royen

Conservator Brabant-Collectie Tilburg University
Senior consulent kunsteducatie Kunstbalie
Verhalenverteller, coach, theatermaker bij gtct
Bestuurslid Stichting Brabants Heem
Historicus en verslaggever/programmamaker Omroep Brabant
Historicus en Directeur Bibliotheek BiblioPlus

